

суверенітет, територіальну цілісність, обороноздатність та політичну незалежність.

Кримінально-правова характеристика цього злочину свідчить про його підвищену небезпечність та вимагає глибокого аналізу як об'єктивних, так і суб'єктивних ознак. У сучасних умовах воєнного стану ефективна протидія державній зраді можлива лише за умови науково обґрунтованого підходу до тлумачення диспозиції ст. 111 КК України, розроблення єдиних стандартів кваліфікації таких діянь і вдосконалення судово-слідчої практики з урахуванням нових форм і способів співпраці з ворогом.

#### **Список використаних джерел**

1. Борисов В.І. Державна зрада: до визначення злочину та змісту протиправного діяння «перехід на бік ворога». Питання боротьби зі злочинністю. 2025. С. 120-131. URL: <http://pbz.nlu.edu.ua/article/view/338609/326955>.

2. Нагорна О.О. Актуальність сучасного викладу норми про державну зраду. Аналітично-порівняльне правознавство. 2022. С. 341–346. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c98ad97d-11a5-4861-9e22-b6cc82afb6f4/content>.

3. Стратонов В.М. Характеристика державної зради в системі національної безпеки України. Вісник Національної академії правових наук України. 2024. С. 216-233. URL: [https://visnyk.kh.ua/web/uploads/pdf/31\(1\)\\_2024-216-233.pdf](https://visnyk.kh.ua/web/uploads/pdf/31(1)_2024-216-233.pdf).

4. Скрекля Л.І. Надання іноземній державі, іноземній організації або їхнім представникам допомоги у проведенні підривної діяльності проти України як форма державної зради. Сучасні напрями розвитку економіки, підприємництва, технологій та їх правового забезпечення. 2023. С. 316–319. URL: [https://www.lute.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/pidrozdily/Naukovo\\_Doslidna\\_Chastyna/Docs/2023\\_VIKL\\_Suchasni\\_napryami.pdf#page=317](https://www.lute.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/pidrozdily/Naukovo_Doslidna_Chastyna/Docs/2023_VIKL_Suchasni_napryami.pdf#page=317).

***Грушко Іван Юрійович,***

студент Національної академії

внутрішніх справ

*Науковий керівник:*

**Кришевич Ольга Володимирівна,**

професор кафедри кримінального права

Національної академії внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, професор

#### **ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ДИВЕРСІЇ ТА ТЕРОРИСТИЧНОГО АКТУ**

Трансформацією загроз національній безпеці в Україні в умовах триваючої збройної агресії та гібридних форм впливу на державу є диверсія та терористичний акт. Диверсія традиційно спрямована проти оборонного потенціалу та життєво важливої інфраструктури держави і

має на меті підриив її економічного, військового чи політичного становища. Натомість терористичний акт орієнтований передусім на вплив на органи державної влади або міжнародні організації шляхом залякування населення, завдання значної шкоди або створення умов небезпеки для життя людей. Попри наявність спільних елементів – вибухів, підпалів, інших дій, здатних заподіяти тяжкі наслідки – мотиваційний та цільовий аспект є ключовим критерієм відмежування цих кримінальних правопорушень.

Обидва кримінальні правопорушення належать до категорії кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки та кримінальних правопорушень проти громадської безпеки, проте мають різну правову природу, мету та способи вчинення. Порівнюючи ці два кримінального правопорушення почнено з нормативного визначення «диверсії», то це дія, яка вчинення з метою ослаблення держави: 1) вибухів, підпалів або інших дій, спрямованих на масове знищення людей, заподіяння тілесних ушкоджень чи іншої шкоди їхньому здоров'ю, 2) на зруйнування або пошкодження об'єктів, які мають важливе народногосподарське чи оборонне значення, 3) також вчинення з тією самою метою дій, спрямованих на радіоактивне забруднення, масове отруєння, поширення епідемій, епізоотій чи епіфітотій. Що стосується «терористичний акт», то це: «застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені (з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, або впливу на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, міжнародними організаціями, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста), а також погроза вчинення зазначених дій з тією самою метою)» [1].

Родовим об'єктом «диверсії» відповідно до диспозиції ст. 113 КК України є суспільні відносини з охорони основ національної безпеки України, а «терористичний акт» передбачений у розділі правопорушення проти громадської безпеки» Особливої частини КК. Виходячи з цього, родовим об'єктом «терористичного акту» є громадська безпека, тобто суспільні відносини щодо захищеності людей від джерел підвищеної небезпеки (злочинних угруповань, терористичних загроз, інших предметів, що становлять підвищену небезпеку для оточення). Деякі вчені родовим об'єктом «терористичного акту» пропонують визнавати не громадську безпеку, а основи національної безпеки або миру, безпеку людства і міжнародний правопорядок [2, с. 333–334; 3, с. 680]. Отже,

кримінальні правопорушення, передбачені статтями 113 і 258 КК, мають різні родові об'єкти.

«Диверсія» і «терористичний акт» також розрізняються за основними безпосередніми об'єктами. У диверсії – це окремі об'єкти національної безпеки у певних сферах суспільних відносин, конкретизація яких залежить від форм вчинення цього діяння, а в терористичному акті – суспільні відносини щодо захищеності людей від терористичних загроз, як особливого джерела підвищеної небезпеки. Дещо ускладненим виглядає співвідношення «диверсії» і «терористичного акту» за ознаками додаткових об'єктів. Зокрема: а) такі об'єкти у цих складах кримінального правопорушення юридично визначаються як додаткові факультативні; б) є об'єкти, які можуть виступати додатковими при вчиненні обох вище згаданих кримінальних правопорушень, наприклад, відносини власності; в) коло об'єктів, які можуть виступати як додаткові при вчиненні «терористичного акту», є дуже широким, оскільки в диспозиції ст. 258 КК йдеться про створення небезпеки настання тяжких наслідків в різних сферах суспільних відносин; в диверсії коло таких об'єктів залежить від форми її вчинення – може також бути дуже широким, зокрема при вчиненні дій, спрямованих на радіоактивне забруднення, або більш вузьким, як при вчиненні дій, спрямованих на зруйнування або пошкодження об'єктів, які мають важливе оборонне або народногосподарське значення [4, с. 193–196].

«Диверсія» і «терористичний акт» з об'єктивної сторони відрізняються за кількістю і змістом ознак, які їх характеризують. Так, диверсію характеризують лише діяння, альтернативно зазначені в диспозиції ст. 113 КК, виходячи зі змісту та спрямованості яких виділяються вісім форм диверсії. «Терористичний акт» може вчинюватись у двох альтернативних формах. Об'єктивну сторону «терористичного акту», вчинюваного в першій формі, характеризують три обов'язкові ознаки: 1) діяння – застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи вчинення інших дій; 2) специфічні наслідки у вигляді створення небезпеки для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків; 3) причинний зв'язок між зазначеним діянням і наслідками. При вчиненні «терористичного акту» в другій формі його об'єктивна сторона виражається в погрозі вчинення дій, про які йдеться у першій формі. Важливо зауважити, що в ст. 258 КК на відміну від ст. 113 КК йдеться про «дії, які створювали небезпеку...». Однак останні дії одночасно можна характеризувати як дії, спрямовані на створення небезпеки. Це впливає з того, що у ст. 258 КК такі дії мають спрямованість на досягнення певної мети, альтернативно зазначеної в цій статті, а спрямованість дій на створення небезпеки завжди є об'єктивно вираженою частиною такої спрямованості. Це дозволяє окреслити ще більш детальну відмінність розглянутих кримінальних правопорушень, яка пов'язана з тим, що у ст. 113 КК йде мова лише про спрямованість

дій на заподіяння шкоди певним об'єктам, а за ст. 258 КК словосполученням «дії, які створювали небезпеку...» охоплюються два види дій: а) дії, спрямовані на створення небезпеки заподіяння шкоди та реалізацію такої небезпеки у вигляді реального заподіяння шкоди б) дії, спрямовані лише на створення небезпеки заподіяння шкоди.

Якщо перший вид подібний діям при вчиненні диверсії, то другий відрізняє терористичний акт від диверсії. Наприклад, учинення особою вибуху без спрямованості комусь заподіяти шкоду, але зі спрямованістю створити небезпеку, тобто реальну можливість заподіяння такої шкоди, може виступати способом залякування населення або досягнення іншої мети, зазначеної у ст. 258 КК. З суб'єктивної сторони диверсія та терористичний акт характеризуються умисною формою вини, причому самі діяння в обох кримінальних правопорушеннях вчинюються з прямим умислом. Зміст такого умислу при вчиненні «диверсії» і «терористичного акту» в другій формі (при погрозі вчинення відповідних дій) характеризуються двома ознаками: 1) усвідомлення особою суспільно небезпечного характеру вчинюваного діяння, яке включає в себе усвідомлення фактичних ознак дій, що характеризують об'єктивні сторони кримінальних правопорушень, та їх соціального характеру – можливості заподіяння істотної шкоди відповідним об'єктам кримінально-правової охорони; 2) бажання вчинити відповідні діяння. При вчиненні «терористичного акту» в першій формі зміст умислу має особливості в порівнянні як з диверсією, так і з другою формою «терористичного акту». Зокрема, його інтелектуальний критерій, крім зазначеної ознаки, доповнюється передбаченням особою настання специфічного наслідку у вигляді небезпеки для життя чи здоров'я людини або небезпеки заподіяння значної майнової шкоди чи інших тяжких наслідків, а зміст вольової ознаки відповідно визначається як бажання створити таку небезпеку.

«Диверсія» відрізняється від «терористичного акту» за метою вчинення кримінально караних дій, яка впливає безпосередньо зі змісту статей 113 та 258 КК. У складі «диверсії» – це мета ослаблення держави, а у складі «терористичного акту» – це: 1) порушення громадської безпеки; 2) залякування населення; 3) провокація воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення; 4) вплив на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами; 5) привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста).

«Диверсія» відрізняється від «терористичного акту» також за конструкцією складу кримінального правопорушення. «Диверсія» має усучений склад у всіх формах її вчинення, тоді як «терористичний акт» у першій формі є з не типовим матеріальним складом (створення небезпеки), а в другій формі (погрози як інформаційної дії) – з формальним складом. Зазначена розбіжність впливає на різний момент

закінчення «диверсії» та «терористичного акту». Диверсія вважається закінченим з моменту вчинення вибуху як такого із зазначеною у ст. 113 КК спрямованістю, незалежно від його фактичних наслідків, а при терористичному акті для визнання кримінального правопорушення закінченим необхідно встановити, що вибух спричинив у конкретному місці специфічний наслідок – небезпеку, про яку йдеться в ст. 258 КК. «Терористичний акт», вчинений у формі погрози, вважається закінченим з моменту доведення погрози вчинити вказані у ст. 258 КК дії до відома органів державної влади чи місцевого самоврядування, службових осіб, об'єднань громадян, юридичних або фізичних осіб [5, с. 122–125; 6, с. 350–353].

Дослідження караності цих кримінальних дій доводить, що у деяких випадках фактичне умисне заподіяння диверсійним діянням шкоди обумовлює необхідність додаткової кваліфікації за ч. 2 ст. 115 КК або за ч. 3 ст. 258 КК. Норма про диверсію може конкурувати з нормою про терористичний акт як ціле (ст. 113 КК) і частина цілого (ст. 258 КК), і у таких випадках перевагу у застосуванні матиме норма про ціле, тобто вчинене слід кваліфікувати як «диверсію». Можливими також є випадки ідеальної та реальної сукупності «диверсії» та «терористичного акту».

При вирішенні питання конкуренції особливої уваги потребують наступні положення щодо об'єктивної сторони досліджуваних дій: 1) конкурувати норма про диверсію може лише з нормою про терористичний акт, вчинюваний у першій формі; 2) у терористичному акті конкуренції стосуються лише таких діянь, що були спрямовані на створення небезпеки заподіяння вказаної (ст. 258 КК) шкоди та реалізацію такої шкоди і не стосуються діянь, спрямованих лише на створення небезпеки заподіяння шкоди; 3) у ст. 258 КК законодавче формулювання «небезпека для життя чи здоров'я людини» є більш широким, ніж формулювання «масове знищення людей, заподіяння тілесних ушкоджень чи іншої шкоди їхньому здоров'ю» і охоплює собою останнє; це означає, що в ст. 113 КК зазначені приписи є спеціальними; 4) формулювання «небезпека заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків» за ст. 258 КК також є більш широким, ніж дефініція ст. 113 КК стосовно: «можливого заподіяння шкоди діяннями, вчиненими щодо об'єктів, які мають важливе народногосподарське чи оборонне значення, території, об'єктів тваринного або рослинного світу, оскільки стосується різних сфер суспільних відносин; однак зазначене формулювання охоплює собою лише такі передбачені ст. 113 КК дії, які можуть заподіяти не будь-яку шкоду, а лише «значну майнову шкоду чи інші тяжкі наслідки». Від розглянутої конкуренції норм слід відрізняти випадки ідеальної сукупності кримінальних дій – коли особа вчинює одним діянням диверсію і терористичний акт. У такому разі суб'єкт вчинює певне діяння, яке входить до об'єктивної сторони «диверсії» і «терористичного акту», тобто має мету ослаблення держави та зазначену в ст. 258 КК, причому остання мета не є проявом першої мети.

### **Список використаних джерел**

1. Кримінальний кодекс України: Кодекс України, Закон України від 05.04.2001 року № 2341-III.
2. Тихий В.П. Відповідальність за терористичний акт. Протидія проявам тероризму, сепаратизму, екстремізму та нелегальній міграції в сучасних умовах: стан, проблеми та перспективи :матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 28 жовт. 2016 р.). Дніпро. 2016. С. 333–334.
3. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник / за ред. проф. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 5-те вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2015. 680 с
4. Колосков В.В. Співвідношення статей 113 (диверсія) і 258 (терористичний акт) у Кримінальному кодексі України. Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС імені 10-річчя незалежності України. 2002. Ч. 1. С. 193–196.
5. Чорний О.М. Дискусія щодо визначення родового об'єкта терористичного акту. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Юриспруденція. 2015. № 18. Т. 2. С. 122–125.
6. Чуваков О.А. Тероризм і диверсія: порівняльний аналіз. Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики: матеріали 2-ї міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса 8 жовт.2010 р.). Львів. 2010. Т. 1: Кримінальне, кримінально-виконавче право та кримінологія. С. 350–353.

***Гурін Дмитро Юрійович,***

здобувач кафедри кримінального права  
і кримінології Харківського національного  
університету внутрішніх справ

### **ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 368-4 КК УКРАЇНИ**

Процеси глобалізації, що відбуваються сьогодні, створюють сприятливі умови для плідного міждержавного обміну передовим досвідом у різних сферах [6]. Одним із ключових завдань правоохоронних органів України є гарантування ефективної боротьби з корупцією, зокрема шляхом притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності. Корупція в Україні суттєво ускладнює роботу правових інститутів, значно знижуючи їхню ефективність у виконанні належних функцій [7, с. 227–228, 8, с. 311–312]. Підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, передбаченого Кримінальним кодексом України (ст. 2) [3]. Усі елементи складу кримінального правопорушення, а також їх ознаки становлять єдину систему із внутрішніми зв'язками. Однак кожен із цих елементів має власне юридичне навантаження, і тільки в сукупності вони є